

CSODAORSZÁG ITT ÉS OTT

ADAPTÁCIÓK KARNEVÁLJA

SÁNTA BALÁZS

Anna Kérchy:

Transmedia Wonderland

Curiouser and Curiouser New Forms of a Children's Classic

McFarland, Jefferson, 2016. 268 oldal

2015-ben volt épp százötven éve, hogy először megjelent a legtöbbször által Lewis Carroll néven ismert Charles Lutwidge Dodgson első könyve Alice csodaországi kalandjairól. Nem csoda hát, hogy a másfél évszázad alatt az egész világot bejáró örök klasszikusnak és megszámlálhatatlan feldolgozásának, valamint természetesen a szerzőnek magának is megannyi értekezés, értelmezés és átértelmezés, újragondolás adózott az évforduló alkalmából.¹ Kérchy Anna könyve is erre a zavarba ejtően sokszínű palettára visz újabb színeket mind a tárgyalt Carroll-adaptációk, mind kritikai fogadtatásuk karneválszerű felsorakoztatásával. Mindezt ugyanakkor olyan rendszerlátó szervezésben, amely egyszerre avatja meg a legbizarrabb művészi performanszokat is a kultúratudomány figyelmét érdemlő tárggyá, és teszi hozzáférhetővé az olvasó számára mind az alkotásokat, mind pedig a vonatko-

John Tenniel: Alice találkozik Dodóval.
Fametszet az 1865-ös kiadásban

zó irodalom-, média- és genderkutatás és más kritikai diskurzusok legfrissebb eredményeit. A könyv el is nyerte a HUSSE (Hungarian Society for the Study of English) Senior Book Award díját.

Kérchy Anna nemcsak Lewis Carroll XIX. századi nonszenszművészetének² és mai adaptációinak,³ hanem a szexualitás és a női test elméleteinek is szakértője.⁴ Foglalkozik a klasszikus mesék modern feldolgozásaival, kitüntetett témája a különböző művészi közegek közötti kommunikáció, a transzmedialitás, valamint a test kulturális jelentéseket hordozó motívuma. Jelen munkája is az Alice-adaptációk és általában a kortárs mesefeldolgozások nemzetközi szakirodalmához csatlakozik.

Will Brooker 2005-ben a populáris kultúra Alice-feldolgozásait vette szemügyre;⁵ Kérchy most a legújabb művészi értelmezések kritikai feldolgozásával egészíti ki ezt a tudást. Brooker elsősorban az érdekelte, hogyan él Carroll alakja a populáris kultúrában, amit többnyire az opus magnum paratextusaiban vizsgált: Carroll-életrajzokban és a vele kapcsolatos újságcikkekben, elemzésekben, könyvillusztrációkban és a különféle Alice-adaptációkban. Tárgyalt regényt, filmet, számítógépes játékot, tematikus vidámparkot és rajongói közösséget is, bár

¹ ■ Jó példa erre a 2015 szeptemberében a Cambridge-i Egyetemen megrendezett konferencia.

² ■ Lásd pl. Anna Kérchy: Stammering, Somniloquy and Somatized Semiosis. (Un)making Sense of Nonsense in Lewis Carroll's Alice Tales. In: Ewa Borkowska – Tomasz Burzynski – Maciej Nowak (eds.): *The Language of Sense, Common sense and Nonsense*. Wydawnictwo WSEH, Bielsko-Biala, 2012. 43–54. old.; uő: Ambiguous Alice. Making Sense of Lewis Carroll's Nonsense Fantasies. In: Janka Kaščáková–Kathleen Dubbs (eds.): *Does It Really Mean That? Interpreting the Literary Ambiguous*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2011. 104–121. old.

³ ■ Lásd pl. Anna Kérchy: Perverted Postmodern Pinocchio: Cannibalistic Vegetal-Children as Ecoterrorist Agents of Maternal Imagination. In: Simon Bacon (ed.): *Leo Ruickbie Little Horrors: Interdisciplinary Perspectives on Anomalous Children and the Construction of Monstrosity*. Inter-Disciplinary

Press, Oxford, 2016. 195–215. old.; uő (ed.): *Postmodern Reinterpretations of Fairy Tales. How Applying New Methods Generates New Meanings*. The Edwin Mellen Press, Lewiston–Lampeter, 2011.; uő: Nonsensical Disenchantment and Imaginative Reluctance in Postmodern Rewritings of Lewis Carroll's Alice Tales. In: Catriona Fay McAra–David Calvin (eds.): *Anti-Tales. The Uses of Disenchantment*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2011. 62–75. old.

⁴ ■ Lásd pl. Anna Kérchy: *Body-Texts in the Novels of Angela Carter. Writing from a Corporeographic Point of View*. Edwin Mellen Press, Lewiston–Lampeter, 2008.; uő: Alice's Eroticized Adventures on the Other Side of the Looking-Glass. In: Nadia Butt–Sissy Helff (eds.): *Tantalizing Alice: Approaches, Concepts, and Case Studies in Adaptations of a Classic*. Wissenschaftlicher Verlag, Trier, 2016. 59–81. old.

⁵ ■ Will Brooker: *Alice's Adventures. Lewis Carroll in Popular Culture*. Continuum, New York, 2005.

nehezen szabadult – ha egyáltalán – a kutatásokban oly sokat boncolgatott kettősségtől, hogy Carroll hol műzsájától megihletett zseninek, hol bizarr, másokat elnyomó liliomtiprónak mutatkozik. A Carroll-mitosz szexuáletikai újraolvasási kényszerén már sok szempontból sikerült túllépnie annak a Christopher Hollingsworth által szerkesztett 2009-es tanulmánykötetnek (*Alice Beyond Wonderland. Essays for the Twenty-First Century*), amelynek darabjai az irodalom- és a kultúratudomány ígéretesebb indíttatásával és kritikai eszköztárával közelítik meg az Alice-jelen- séget.

Jan Švankmajer: *Alice*. Svájci–csehszlovák film, 1987.

Az újabb munkákhoz tartozik Jacques és Giddens⁶ könyve az Alice-történetek kiadástörténetéről és vizuális feldolgozásairól, amely pótolni igyekszik a korábbi művekből⁷ hiányzó kritikai analízist a keletkezéstörténet, de nem a szinkronikus kritikai olvasatok (pl. narratológia, pszichoanalízis, feminizmus) fényében.

Az *Alice in Transmedia Wonderland* épp azt a hiányt igyekszik pótolni, amely a különböző művészi médiumokban létrehozott Alice- (és Carroll-) adaptációk tudományos igényű, a különböző kritikai iskolák elemzési stratégiáinak egyidejű alkalmazásával történő vizsgálatában mutatkozik. Túllép a szerzői élet- rajz felőli olvasás kényszerén és a pusztán katalógizálás gyakorlatán, és a korszerű kritikai apparátus rutinos, könnyed alkalmazásával tárja föl az egyes feldolgozó- sok értelmezési lehetőségeit.

Másrészt nagy hangsúlyt fektet a multi-, sőt a transzmedialitás mibenlétére is, amivel Jack Zipes

6 ■ Zoe Jaques–Eugene Giddens: *Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland and Through the Looking-Glass. A Publishing History*. Ashgate, Burlington, 2013.

7 ■ Catherine Nichols: *Alice's Wonderland: A Visual Journey through Lewis Carroll's Mad, Mad World*. Race Point Publishing, New York, 2014.

8 ■ Jack Zipes: *The Enchanted Screen. The Unknown History of Fairy-Tale Films*. Routledge, New York, 2011.; uő: *The Irresistible Fairy Tale* (i. m.).

9 ■ Shannon Wells-Lassagne–Ariadne Hudelet (eds.): *Screening Text: Critical Perspectives on Film Adaptation*. McFarland, Jefferson, 2013.

újabb munkáinak⁸ és a Shannon Wells-Lassagne és Ariadne Hudelet által szerkesztett, filmfeldolgozó- sokat elemző tanulmánykötet⁹ kontextusába illesz- ti munkáját. Konceptiójában az elemzett alkotások nem elkülönített darabok, hanem az egyre táguló alice-i nonszenszuniverzum egymással párbeszédet folytató, szerves részei.

A bevezetőben a carrolli művet a legkülönfélébb feldolgozásokra, rájátszásokra alkalmassá tevő sajtó- tasságként a kétértelműséget (*ambiguity*) emeli ki. Ezt követi négy tematikusan szervezett fejezet. Az elsőben (*Transmedia Wonderland*) magára a feldolgo-

The Royal Ballet: *Alice*. Royal Opera House, London, 2011. Zene: Joby Talbot, koreográfia: Christopher Wheeldon

zások (multi)medialitására, elsősorban a vizuálisan befogadható művek sajátosságaira helyeződik a hang- súly. Magától Carrolltól (Dodgsontól) és a hivatá- sos korabeli illusztrátor John Tennieltől az 1951-es Disney-rajzfilmen át a Tim Burton rendezte 2010- es és 2016-os, CGI-technikát felvonultató film- ig a Csodaországot megidéző legismertebb alkotá- sok elsődleges meghatározója a látvány, mindegyik sajátos vizualitása. A fantasztikum ikonográfiájá- ra¹⁰ utalva Kérchy megállapítja, hogy a múlt század végének képi fordulata összekapcsolódott a vizuális kultúra posztmodern önreflexivitásával, s ezzel össz- hangban az öntudatos vizuális alkotások legalábbis részben önmagukat mint médiumot és mint jelentés- alkotót helyezik a befogadás homlokterébe. A Kérchy által bemutatott alkotásoknak is saját medialitásuk és kölcsönös, játékos egymásra utalásuk a közös neve- zőjük. E művek „sajátosságos kulturális jelentőségét,

10 ■ Kiss Attila – György Szőnyi (eds.): Introduction. In: *The Iconography of the Fantastic*, JATE Press, Szeged, 2002.

11 ■ Gérard Genette: Transztextuálítás. Ford. Burján Mónika, *Helikon*, 1996. 1–2. szám, 82–90. old. Vö. Linda Hutcheon: Elmélkedés az adaptációról: Mit? Ki? Miért? Hogyan? Hol? Mikor? Ford. Kuklis Katalin: *Kalligram*, 2014. december (<http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2014/XXIII.-evf.-2014.-december/Elmelkedes-az-adaptacirol-Mit-Ki-Miert-Hogyan-Hol-Mikor>).

12 ■ Henry Jenkins: *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*, New York University Press, New York, 2006.

esztétikai értékét és eszmei összetettségét a bennük eleve adott rétegzettség, palimpszesztszerű – s következőképpen metanarratív, metamedialis – jellegük hozza létre, mely folyamat során a történet a könyv lapjairól a való világba tűnik át” (35. old.).

Az idézett megállapítás kulcsfontosságú a tanulmány egészének szempontjából. Érthetjük persze az áttűnést a „való világba” a textuálisból a vizuális közegébe való átmenetként is („*the story peels off the page and into the real world*”), ám ezzel homályban maradna a szerző központi kérdése, hogy a legkülönbözőbb médiumokban és technikákkal készült alkotások – szövegek, zenés produkciók, performanszok, interaktív digitális tartalmak – multimediális univerzumának elemei hogyan alkotják meg önmagukban s egyszersmind egymással párbeszédben a getette-i értelemben vett hypotextusok és hypertextusok diskurzusát.¹¹

Még világosabb, miről is van szó, ha ezt a diskurzust összevetjük a hollywoodi franchise-ok (pl. a *Csillagok háborúja* vagy a *Star Trek*) történetén, szereplőin és más összetevőin túlmutató „bővített univerzummal” (*expanded universe*). Az alulról szerveződő kreativitás *grassroots* kultúrájában¹² az elsőfokú művek inspirálta rajongói filmek, regények a közös hypotextusokkal és egymással párbeszédben folyamatosan hoznak létre egy közös világot, amelyben akár alternatív történetzálak is futhatnak egymás mellett.

A tanulmány első fejezetének mottójául választott Carroll-idézettel összhangban – „*And what is the*

use of a book, without pictures or conversation?”¹³ – elemez Kérchy háromdimenziós papírformákkal játszó, kihajtogatós mesekönyvet,¹⁴ iPadre írt játékprogramot¹⁵ és interaktív digitális regényt.¹⁶ A hagyományos értelemben vett befogadót az alkotások világában való elmélyülés során mind társszerzővé avatja, amit közegük, a materiális vagy virtuális interakció egyébként is előmozdít. A további elemzésekben a művek

inkább a modern animációs technika, a jellemek és a cselekményszerkezet szempontjából érdekesek – és persze vizuális módszereik miatt, amelyekkel megteremtik a maguk Csodaországát. Terítékre kerül Terry Gilliam „költői horrorfilmje”, a *Tideland*,¹⁷ Neil Gaiman regénye, a *Coraline* és annak képregényszerű feldolgozása is.¹⁸ Valamennyit összeköti a főszereplő alice-i merészsége és egyben ártatlansága. Közös motívum a belépés az ismeretlenbe, a tudatos felfedezésre váró, ám alapvetően a főszereplő fantáziájából kibomló jelenségegyüttes, melyet, legyen bár fenyegető vagy akár taszító, a főszereplő moralizálás nélkül elfogad. A történeteket lezáró toposz a kilépés az ismeretlenből, mellyel a főszereplő nem hagyja végleg maga mögött a képzelet önálló életre kelt világát, hanem interiorizálja,

s végül önnön kreativitása megélésének ígéretével távozik.

A részvételi kultúra (*participatory culture*)¹⁹ irányába tekint ki American McGee számítógépes játékaiknak²⁰ és a Magyarországon is népszerű *Égyszer volt, hol nem volt Csodaországban* (*Once Upon a Time in Wonderland*) című tévésorozat rajongói közönségé-

13 ■ Kosztolányi Dezső szabad fordításában: „Mit ér egy könyv [...] képek meg versek nélkül?” – Lewis Carroll: *Alice Csodaországban*. Ford. Kosztolányi Dezső, szerk. Szobotka Tibor (1974), Magyar Elektronikus Könyvtár (<http://mek.oszk.hu/00300/00348/html/alice01.htm>).

14 ■ Benjamin Lacombe: *Il était une fois...* Seuil Jeunesse, 2010.; Robert Sabuda: *Alice's Adventures in Wonderland. A Pop-Up Book Adaptation of Lewis Carroll's Classic*. Little Simon, London, 2003.; Harriet Castor–Zdenko Bašić: *Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland: „Open Me for Curiouser and Curiouser Surprises”*. Barron's Educational Series, New York, 2010.

15 ■ Atomic Antelope Ltd.: *Alice for the iPad*. 2010.

16 ■ *Inanimate Alice. A New Digital Novel* (Kate Pullinger, Chris Joseph és Ian Harper producer közös munkája, melynek első öt epizódja 2005-től érhető el).

17 ■ Már Gaiman filmje is Mitch Cullin regényének (*Tideland*. Dufour Editions, Chester Springs, Pennsylvania, 2000.) az adaptációja, melyet Kérchy megemlít, de már nem elemez.

18 ■ Neil Gaiman–P. Craig Russell: *Coraline. A Graphic Novel*. HarperCollins, New York, 2008.

19 ■ Henry Jenkins: *Convergence Culture*

20 ■ *American McGee's Alice* (2000) és folytatása, az *Alice: Madness Returns* (2014).

nek a vizsgálata. Ezek új történeteknek tekinthetők, amennyiben a carrolli mítosz elemeiből tetszés szerint használnak föl szereplőket, történetszálakat, s legfőképpen azt az aurát, amely az „eredeti” Alice-

Kérchy Anna művei

Body-Texts in the Novels of Angela Carter. Writing from a Corporeographic Point of View. Edwin Mellen Press, Lewiston/Lampeter, 2008.

Anna Kérchy (ed.): *Postmodern Reinterpretations of Fairy Tales. How Applying New Methods Generates New Meanings.* The Edwin Mellen Press, Lewiston/Lampeter, 2011.

Ambiguous Alice. Making Sense of Lewis Carroll's Nonsense Fantasies. In: Janka Kašćáková – Kathleen Dubbs (eds.): *Does It Really Mean That? Interpreting the Literary Ambiguous.* Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2011. 104–121. old.

Nonsensical Disenchantment and Imaginative Reluctance in Postmodern Rewritings of Lewis Carroll's Alice Tales. In: Catriona Fay McAra – David Calvin eds.: *Anti-Tales. The Uses of Disenchantment.* Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2011. 62–75. old.

Stammering, Somnolouquy and Somatized Semiosis. (Un)making Sense of Nonsense in Lewis Carroll's Alice Tales. In: Borkowska–Burzynski–Nowak (eds.): *The Language of Sense, Common sense and Nonsense.* Wydawnictwo WSEH, Bielsko-Biala, 2012. 43–54. old.

Alice's Eroticized Adventures on the Other Side of the Looking-Glass. In: Nadia Butt – Sissy Helff (eds.): *Tantalizing Alice: Approaches, Concepts, and Case Studies in Adaptations of a Classic.* WVT Wissenschaftlicher Verlag, Trier, 2016. 59–81. old.

Perverted Postmodern Pinocchio: Cannibalistic Vegetal-Children as Ecoterrorist Agents of Maternal Imagination. In: Simon Bacon–Leo Ruickbie (eds.): *Little Horrors: Interdisciplinary Perspectives on Anomalous Children and the Construction of Monstrosity.* Inter-Disciplinary Press, Oxford, 2016. 195–215. old.

történetet körülengi. Az erőszakos fegyveres harcot és „neogót” miliót ötvöző videojátékot, a fantasztikus telekalandregényt és a történetek továbbmesélésére vagy újragondolására késztetést érző rajongói közösséget az az érzelmi hatás kapcsolja össze, amely megkönnyíti az azonosulást a főszereplővel, és lehetőséget ad arra, hogy a befogadók a saját szorongásait kreatív (inter)akcióban dolgozzák fel. Ide csatlakozik a rajongói szubkultúrának azon közössége is, amely a szintén „neogót” elemeket ötvöző „csinos gyilkos” (*cute killer*) Alice-figurát jelmezes találkozásokon (ami-lyen többek közt a ComicCon) eleveníti meg.

A könyv harmadik fejezete foglalkozik a szexualitás tabudöntőgető feldolgozásával az elemzett művekben. Ehhez természetesen kézenfekvő a „Carroll-mítosz” morális szempontból igencsak problematikus szála, az író és a gyermeki bizonyíték-ként főleg a szerzőnek meztelen leánygyermekéről készített fotográfiáit szokták említeni, valamint azt, hogy noha felnőtt társaságban sosem mozgott kifejezetten otthonosan, gyermekekkel (különösen kislányokkal) nagyon is jól szót értett.²¹ Bár Caroline Leech először 1999-ben megjelent munkájában²² az életrajzíró hitelességével adta cáfolatát a pedofília vádjának, sőt Carrollt/Dodgson-t szinte mint a felnőtt világ szoknyapecéjét állította elének, továbbra is tartja magát ez a bűnös, pikáns kép a bizonyítható tényektől akár el is rugaszkodó feldolgozásokban.

Kérchy, miután elemzi Dodgson 1858-ban készült „Kolduslány” (*The Beggar Maid*) című fotográfiáját (melyhez a kis Alice Liddell állt modellt), bemutatva a kortárs és a későbbi értelmezések konfliktusos rétegeit, a téma XXI. századi feldolgozásaival vezet minket tovább a posztmodern Alice-reflexiók világában. Újraértelmezett tündérmesék prózairodalmi példáitól²³ a pikáns musical-vígjátékon²⁴ át a megvalósítatlanul maradt horrorfilmig²⁵ megint színes a kínálat. Részletesebben a szerző három fikatív életrajzi feldolgozással (*biografiction*) foglalkozik: Katie Roiphe *Still She Haunts Me* című, 2001-ben kiadott regényével, Stephanie Bolster 1998-as verseskötetével (*White Stone. The Alice Poems*), valamint a skót balettszínház *Alice* című, 2011-ben bemutatott előadásával. Közös nevezőjük a Carroll/Dodgson és Alice Liddell kapcsolatából kiinduló, ám azt művészi szabadsággal átíró tematika, valamint a megteremtett

21 ■ Lásd pl. Stuart Dodgson Collingwood: *The Life and Letters of Lewis Carroll.* (1898) BiblioBazaar, Charleston, 2008.; Morton N. Cohen: *Lewis Carroll. A Biography.* Knopf, New York, 1995.

22 ■ Karoline Leach: *In the Shadow of the Dream Child. The Myth and Reality of Lewis Carroll.* Peter Owen, London, 2009.

23 ■ Angela Carter: *The Bloody Chamber.* Penguin, New York, 1979.; Richard Peabody (ed.): *Alice Redux. New Stories of Alice, Lewis and Wonderland.* Paycock Press, Arlington, VA, 2005.

24 ■ *Alice in Wonderland. An X-Rated Musical Fantasy* (1976), rendezte Bud Townsend.

25 ■ Marilyn Manson amerikai gótikusrock-zenész első rendezése lett volna a *Phantasmagoria: The Visions of Lewis Carroll* (119. old.).

sajátos Csodaországot is alakító művészi nyelv. Kiváló a táncművészeti alkotás elemzése, mely a szerző formanyelvi tudását dicséri: Kérchy a balettban is meglátja és láttatja a Carrollnál nyelvi közegben megszületett nonszensz kifejeződését.

Az erotikus, az emlékezést problematizáló alkotások²⁶ elemzése a kortárs ízlés számára nehezen befogadható merész gyermeki meztelenség, a pedofília és a gerontofília tabuival is megbirkózik. Ezt tetézi egy műfajmegnevezésében is pikáns „művészi pornoképregény” (*art-porn graphic novel*),²⁷ amelyben Alice a *Pán Péter*ből ismert Wendyvel és az *Óz, a csodák csodájából* előlépő Dorothyval hármásban jelenik meg egy boccaccioi kerettörténet három női szereplőjének alteregójaként olyan történetekben, melyeket egymásnak mesélnek a szórakoztatás és a pszichikai-szexuális felszabadítás céljával. Korunk csodaországainak füledtebb rétegeit a szerző ugyanolyan meggyőző kritikai apparátussal teszi értelmezhetővé, mint a többi tárgyalt művet.

A cseh Jan Švankmajer 1987-es bábfilmje (*Něco z Alenky*), az angol Angela Carternek a bábfilmre „válaszó” 1990-es novellája (*Alice in Prague or the Curious Room*), majd pedig az amerikai Rikki Ducornet 1994-es regénye (*Jade Cabinet*) olyan palimpszeszthármas alkot, amelynek elemzése a filmes és írott „textusok” egymásra mutató játékában boncolja tovább a testiség vetületeit. A nyelvi nonszensz szürreális látványvilággal történő kifejezését mind a filmvásznon, mind a prózaszövegek történetkezelésében megfigyelhetjük. Mindhárom munkában közös a carrolli nonszensz csodának, mely eredetileg többnyire nyelvi-logikai jelenség, az anyagi világba vetített megfelelője (életre kelő, enyészetnek indult játékok, XVI. századi bizarr kuriózumgyűjtemény, papírra vetett kézírás és testi eltűnés – dematerializálódás).

Robert Sabuda: *Alice's Adventures in Wonderland. A Pop-Up Book Adaptation.* (Little Simon and Schuster, 2003) alapján. Alice for the iPad. Version 3.01. Atomic Antelope, 2010.

Tom Waits énekes-dalszövegíró és Kathleen Brennan 2002-ben megjelent albumának (*Alice*) dalai is megszólaltatják az Alice-téma szólamait. Az énekes hangjának különös kvalitásait, a dalszöveget és a kísérő hangszerek játékát is értelmező elemzés itt is a Csodaországot híven megidéző, meglepő asszociációkat keltő megoldásokat dicséri (például az album utolsó dalában megszólaló különös hegedűszóló, mely a fűrészelés zaját megidézve fakaszt abszurd módon szívszorító dallamokat).

Kérchy az angol Samantha Sweeting zavarba ejtően morbid, élő és elhullott állatot is felvonultató („reanimáló”), művészi kvalitású performanszainak értelmezése után, melyben az ártatlanság és a léten túli lét motívumait véli fölfedezni, újfent egy balettművet ismeret: a Brit Királyi Balett 2011-ben, Londonban bemutatott darabjának kerettörténete a carrolli mű geneziséhez nyúl vissza, amelyet némileg átír (például egy Alice-szel egykorú fiatalember hozzáadásával) a szélesebb közönség számára is könnyedén befogadható, hagyományos szerelmi történet kedvéért.

Az utoljára feltálat fogás August A. Imholtz és Alison Tannenbaum *Alice Eats Wonderland* című, kultúrtörténeti jegyzetekkel ellátott, szakácskönyvbe oltott meseátírata.²⁸ A groteszk motívációval (a főszereplő azon

elmélkedik, milyen módon falhatná föl Csodaország lakóit) átalakított hypertextus carrolli játékossággal kínál a cselekmény különböző pontjaihoz saját asszociációkkal kötődő kulináris tudnivalókat, melyeket Kérchy Anna a tőle megszokott nyitottsággal és kritikai igénytelenséggel a legteljesebb értelemben vehető transzmedialitás csodaországának szövetébe.

A könyv végén álló felsorolás pedig „konklúzió helyett” a 2015-ös év Carroll- és Alice-témájú tudományos és egyéb rendezvényeiből, könyveiből nyújt színes válogatást. Jacques és Giddens már említett könyvük bevezetőjében kijelentik, hogy „az utóbbi százötven év feldolgozásainak és kiadási mód-szereinek sokfélesége egyszerűen ellenáll az átfogó olvasatoknak”.²⁹ Valóban nem könnyű feladat egy természeténél fogva heterogén jelenségegyüttest egyetlen nagy ívű kritikai narratívában összegezni. Az értelmező humán tudomány mégis akkor talál igazán önmagára, ha tárgyát kritikai víziót teremtve fogja át – írta Dilthey.³⁰ Miként a történelem vizsgálatában „a megismerő ember voltaképpen magának a történeti folyamatnak is a megalkotója”,³¹ úgy az irodalom- vagy kultúrákritika végső célja is egy össze-

26 ■ *Alice Redux*–Lewis Carroll's *Alice's Adventures in Wonderland*. Little Simon, London, 2010.; Polixeni Papapetrou: *Phantomwise*. Fotósorozat, 2002.; David O'Kane: *Lewis Carroll and Alice*. Digitális kollázs, 2005.; Gavin Millar: *Dreamchild*. Film, 1985.

27 ■ Alan Moore–Melinda Gebbie: *Lost Girls*. Top Shelf, Marietta, GA, 2006.

28 ■ Applewood Books, 2009.

29 ■ Jacques–Giddens: *Lewis Carroll's Alice's Adventures*, 150. old.

30 ■ Wilhelm Dilthey: Bevezetés a szellemtudományokba. Ford. Erdélyi Ágnes. In: Gyurgyák János – Kisantal Tamás (szerk.): *Történetelmélet*. 2. kötet, Osiris, Bp., 2006. 134–152. old.

31 ■ Fodor László: Wilhelm Dilthey. *Magiszter*, 2012. ősz, 87. old. (<http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2012/osz/07.pdf>).

A FELEJTÉS MINTÁZATAI

Keszei András:

Felejtés, társadalom, történelem

Gyáni Gábor:

A felejtés mint politikai mítosz

Kövér György:

Tiszaeszlár „felejthetetlen” emlékei

Bögre Zsuzsanna:

A „szelektív” felejtés és a „szelektív” emlékezés dinamikája egy trauma feldolgozása kapcsán

Hidas Zoltán:

Az emlékezés kultúrája és a felejtés rendszere

Gerhard Péter:

Jogszerű kampánykiadás vagy választási visszaélés? Egy peranyag tanulságai

Birkás Anna:

A gazdaságpolitika története mint párttörténet. Berend T. Iván és a párttörténetírás a hatvanas évek közepén

A Korall szerkesztőségének elérhetőségei:

terjesztes@korall.org, korall@korall.org, www.korall.org
1113 Budapest, Valkói u. 9.

Előfizetési szándékát kérjük, jelezze a szerkesztőségnek,
és valamennyi idejű számunkat postázzuk Önnek.
Az éves előfizetés ára 4500 Ft, egy szám ára 1250 Ft.

**A Korall Társadalomtörténeti Folyóirat
2017. évi tematikus számai:**

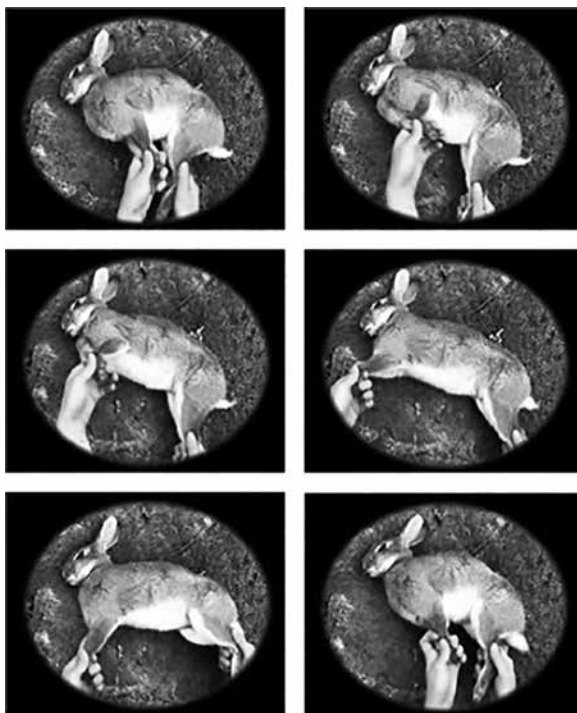
68. Etnikai együttélés a Kárpát-medencében

69. Színház és történelem

70. Országgyűlési követek és képviselők

foglaló narratíva. Kérchy Anna kritikai víziójának középpontjában a (posztmodern) Csodaország-fogalom, a képzelőerő, a „homo imaginans” mibenléte áll. Éppen ezért hiányolhatja az olvasó a megvilágító elemzések után azt a konklúziót, amelyben a szerző összefoglalná és explicitté tenné ennek a narratívának a főbb irányait – helyette be kell érnie a százötvenedik évforduló katalógusával.

Kérchy tematikus és formai szempontból is igen széles körű válogatásból állított össze hiánypótló kri-

Samantha Sweeting: *Run, rabbit, run*. Video, 2007.

tikai munkát. Szövege a posztstrukturalista kritikai nyelvezet hagyományait követi, így hozzáértést és türelmet igényel (hosszú, sokszorosan összetett mondatok, ellentétes jelentéseket egyetlen szóba sűrítő fordulatok: *in/comprehensibility*, *un/lock*, *in/animate*, *un/said* stb.). Könyve azonban mindezzel együtt is megvilágító erejű, szemléletformáló műértelmezéseket nyújtó olvasmány, mely a carrolli életmű feldolgozása, az adaptációelmélet és a transzmedialitás kulturális vetületeiről a legújabb tudásanyaggal szolgál. A releváns nemzetközi szakirodalommal folytatott élénk párbeszéd pedig úgy ágyazza bele magát a Csodaországról folytatott metadiskurzus folyamába, hogy abból a posztmodern művészet mélységein túl a posztmodern tudományosságról is beható ismeretet szerezhet az olvasó. □